

Підготувати просто доброго професіонала недостатньо: юрист мусить мати високі моральні якості

Нове, соціально відповідальне покоління правників формується вже сьогодні. І провідну роль у цьому процесі відіграє Національний університет «Юридична академія імені Ярослава Мудрого», яким уже 25 років незмінно опікується його ректор, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії наук України, член Конституційної Асамблеї Василь Якович ТАЦІЙ. Приєднуючись до численних привітань з нагоди чвертьстолітнього ювілею організації вітчизняної вищої юридичної освіти, пропонуємо до уваги читачів роздуми науковця про юридичну професію, спрямовану в майбутнє.

2

Сильна наукова школа, постійний розвиток, помножений на зважений консерватизм, відповідальність і моральність, наполеглива й напружена праця колективу — ось на чому тримаються успіх, авторитет і визнання нашого вишу

У тому, що за Харковом міцно закріпився статус юридичної столиці України, незаперечна заслуга Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Це також центр юридичної освіти України. В який спосіб вдається протягом багатьох років утримувати лідерські позиції, незважаючи на високий рівень конкуренції у секторі юридичної освіти? Чи є в Україні надлишок юристів? Про міжнародні програми й нові спеціальності академії та про багато що інше наша бесіда з ректором Василем Яковичем ТАЦІЄМ, який чверть століття очолює вищий навчальний заклад. Однак сам ректор, список почесних звань і титулів якого ледве вміщується на журнальному розвороті (див. «Віче» № 9 за 2009 р.), чудово поєднує унікальні якості вченого, адміністратора й організатора, вважає, що все, чим може пишатися університет, — це спільна заслуга колективу, всіх, хто працює сьогодні, й кожного, хто трудився у вузі в різні роки його існування. Цікава й дуже показова деталь: у кабінеті ректора навпроти робочого столу можна побачити галерею портретів усіх його попередників. Історія академії, що розпочалася з Харківського університету й з 20-го року минулого сторіччя існує як самостійний навчальний заклад, налічує понад 200 років. «Жодний розвиток неможливий, якщо ти не усвідомлюєш і не цінуєш минулого», — каже академік Тацій. Тож до питання свого особистого внеску і до ювілейної риторики Василь Якович спокійно, але твердо попросив більше не повертатися.

— Василю Яковичу, Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» — флагман вітчизняної юридичної освіти. Як вам удається утримувати цей статус?

— Останніми роками багато що змінилося в суспільстві, світі, нашій країні. Україна на зорі незалежності поставила перед собою високу та амбіційну мету стати правовою державою. І в першій статті нашої Конституції йдеться про те, що Україна — правова держава. Багато хто помилково думає, що ми тим самим зафіксували це положення як певний досягнутий результат. А

насправді це не результат, це — завдання, вектор розвитку й руху нашої країни шляхом державної розбудови. І юридична теорія й практика посідають тут чільне місце. Тому є очевидним, що професія юриста стала затребуваною й популярною. Я припускаю, що кількість навчальних закладів, які здійснювали підготовку юристів до створення України як незалежної держави, була недостатньою. І питання про збільшення кількості професійних юристів справді було актуальним. Але тут важливо завжди пам'ятати про головне: якість юридичної освіти. Річ у тому, що люди нашої професії в кінцевому рахунку вихо-

дять на прийняття важливих правових рішень, що мають принципове значення і для людини, із погляду захисту її особистості, волі, майнових та інших інтересів, і для захисту інтересів держави. На цьому ґрунтуються високе покликання й неабияка відповідальність юриста, бо від його рішення дуже багато залежить.

Знаєте, я студентам недаремно часто кажу, якщо, наприклад, помиляється хірург і внаслідок невдалої операції настає летальний кінець, люди скажуть, що поганий хірург. А коли помилки припускається слідчий, суддя, прокурор, то люди скоріше скажуть, що погана держава.

Юрист завжди є своєрідним відтворенням держави. Тому неконтрольований процес розвитку юридичної освіти несе основну загрозу фактичного розвалу якісної освіти. Можна видавати дипломи державного зразка, а рівень підготовки, на жаль, буває не завжди досить високим. Понад те, поганий юрист просто небезпечний для суспільства. Важливо зазначити, що підготувати просто доброго професіонала теж недостатньо. Юрист мусить мати високі моральні якості. Це — не факультативна якість для людей нашої професії, а обов'язкова.

Гадаю, що в усякому разі саме життя підведе до того, що тут буде здійснено дуже серйозну оптимізацію. Зверніть увагу: в Україні до 1991 року було загалом п'ять вищих навчальних закладів, що здійснювали підготовку юристів, плюс Донецький економіко-правовий факультет. І треба сказати, що ми готували фахівців не лише для України, а й, власне, для половини Радянського Союзу. Сьогодні, за моїми підрахунками, в Україні близько 250 юридичних вищих навчальних закладів. Юристів уже готують не тільки у визнаних центрах юридичної освіти, таких, як Київ, Львів, Одеса, Харків, а й навіть у районних центрах, де немає ні відповідної матеріальної бази, ні кваліфікованих викладацьких кадрів, де немає ні школи, ні традицій. І це не лише шкідливо, а й небезпечно. І для держави, і для суспільства, і для випускників таких вузів. Адже не випадково, що сьогодні саме юристи й економісти посідають перші місця за рівнем безробіття.

А от серед наших випускників немає жодного безробітного. 100% наших студентів, що навчаються за державним замовленням (а в нас це основна кількість студентів), одержують роботу за офіційним державним розподілом. Окрім того, цьогоріч під час роботи комісії з державного розподілу всіх бажаючих контрактників направлено на роботу за державним розподілом.

— **Василію Яковичу, «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» — дуже відомий бренд у вітчизняній освіті. З чим пов'язано те, що нещодавно академія стала університетом?**

— По-перше, відомий бренд «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» залишився складовою в повній назві нашого вузу, який справді став національним університетом. Це не тільки наш шлях. Київський і Харківський політехнічні інститути стали університетами. Тож це вже певна традиція. Ми завжди перебуваємо в постійному розвитку й пошуку нових підходів до освіти як за формою, так і за змістом. Ми були інститутом, відомим далеко за межами України, потім стали академією. Ми були серед перших трьох кращих вишів України, які відповідно до указу Президента України одержали статус дослідного університету. Це — найвищий статус за світовими стандартами. На жаль, цей статус не дістав у нашій країні належного правового оформлення й закріплення. Такий статус передбачає пільгове фінансування, пільговий коефіцієнт розрахунку студент-викладач, можливість одержання коштів для закордонних відряджень викладацького складу. І це не повний перелік. На сьогодні ми не одержали жодної копійки. Коли обговорювалося питання проекту нормативного акта про дослідний університет, ми пропонували, на нашу думку, абсолютно логічний варіант, щоб назва цього документа була така:

«Дослідний університет (академія)». З певних причин цього не сталося. Але статус такий ми одержали.

Форма університету для нас логічна і з огляду на те, що ми є учасниками багатьох міжнародних освітніх програм і членами багатьох міжнародних освітніх асоціацій, що зазвичай засновані на принципах саме університетського об'єднання. Наприклад, Європейська асоціація університетів, членом якої ми є. Плюс наша активна участь у міжнародному вузівському русі. Ми були в першій п'ятірці вишів, що приєдналися до Болонського процесу. Я з гордістю й радістю згадую свою участь у врочистому підписанні документів, значення яких для розвитку й інтеграції вітчизняної системи освіти у світовий освітній простір важко переоцінити. Всі ці чинники в сукупності й визначили вектор нашого рішення про одержання назви — Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Ця назва підкреслює високий рівень і широке визнання нашого вузу. Я, до речі, припускаю, що згодом настане новий етап розвитку. І, можливо, назву буде трансформовано в універсальнішу й лаконічнішу.

— **Розкажіть, будь ласка, докладніше про програми міжнародного співробітництва.**

— Є два основні завдання нашого міжнародного співробітництва. Це — розвиток і розширення наукових досліджень та підготовка висококласних конкурентних фахівців. Природно, що в епоху глобалізації зростає потреба в мобільності фахівця. І ми ставимо перед собою мету, використовуючи наше міжнародне співробітництво, підготувати фахівців, спроможних працювати не лише в Україні, а й за кордоном. І сьогодні ми уможливили для наших студентів отримання паралельно з нашим дипломом дипломів престижних закордонних вузів, що вільно конвертуються в усьому світі. Зокрема, в цьому напрямі продуктивно співпрацюємо з Університетом Хартфордшира (Велика Британія). Аналогічне співробітництво налагодили з університетами Ірландії, Польщі. Нещодавно стартувала програма співпраці з Королівським технологічним університетом (Швеція). Ми підписали угоду про співробітництво з Московським державним університетом імені М. В. Ломоносова та його Міжнародним центром у Женеві (Швейцарія). Завдяки цим програмам наші студенти на додаток до нашої базової освіти можуть стати фахівцями в галузі європейського права. Половина наших випускників цього року, власників двох дипломів, уже одержали запрошення на роботу до європейських підприємств серйозних світових компаній. Хочу зазначити, що багато наших студентів чудово знають іноземні мови. У нас три спеціалізовані кафедри іноземних мов.

Показово, що під час проведення Євро-2012 ми забезпечили для нього велику кількість волонтерів з-поміж наших студентів, які знають іноземні мови. Їхня робота заслуговує найвищої оцінки гостей європейського чемпіонату.

Сьогодні в складі університету шість інститутів, які готують фахівців із різних напрямів. Найбільший серед них — Інститут підготовки кадрів для органів прокуратури України, де навчається понад 3 тисячі студентів. Інститут має власну матеріальну базу. Крім того, у структурі університету діє інститут, у якому готують, зокрема, слідчих для системи МВС. Це дуже важливий і перспективний напрям, тому що професія слідчого є ключовою в системі силових структур. І завдання підвищення якості підготовки слідчого — першорядне. Відповідно до нового УПК 95% усього слідства перебуватиме в системі МВС. Є в нас факультет юстиції. У рамках Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України готуємо не лише слідчих, а й фахівців для правової роботи в СБУ. Маємо факультет підготовки юристів для системи оборони, зокрема й прикордонної служби, агентство з атомної енер-

гетики, МНС. На сьомому факультеті навчаються юристи для системи Міністерства закордонних справ. Є факультети підготовки професійних суддів, фахівців для пенітенціарної системи, кадрів для системи пенсійного фонду та інші. Ми відкрили Полтавський і Кримський інститути, маємо два заочні й вечірні факультети. Кожен наш інститут або факультет має свою специфіку. Ми тісно співпрацюємо з профільними відомствами, які, по суті, і є основними замовниками фахівців. Вони впливають на добір студентів, зміст освіти, організацію практики. Головне те, що нам удалося створити ефективну систему цільової підготовки фахівців.

У процесі формування нових спеціальностей дуже важливо не втратити профільної орієнтації нашого вузу. Нинішнього року ми відкрили спеціальність «Міжнародне право». У нас дуже сильна кафедра криміналістики, на її базі відкрито спеціальність «Судова експертиза». З'явилася й спеціальність «Інтелектуальна власність», що в сучасному світі є вкрай затребуваною й актуальною.

— Василю Яковичу, Національна академія правових наук України — це в основному інтелектуальний потенціал «Юридичної академії України імені Ярослава Мудрого». Якийсь час подейкували про можливе переведення академії до Києва.

— Національну академію правових наук України створено за нашою ініціативою. Президія академії розташована в Харкові. Справді, було видано указ Президента України Віктора Ющенка про переведення академії до Києва. Бажання забрати в Харкова академію було. Нам удалося відстояти нашу принципову позицію про необхідність і доцільність «харківської прописки» академії. Сьогодні питання про переведення знято. А що стосується наукового потенціалу університету, то з гордістю скажу, що не знаю жодного однопрофільного вузу, який мав би аналогічний нашому професорсько-викладацький склад. У нас сьогодні працює більш як 100 докторів наук, професорів, 30 академіків, 600 кандидатів наук, доцентів. Наш вплив на вітчизняну законотворчість — величезний. Ми брали участь у створенні Конституції України, жоден базовий кодекс не розробляють без нашої участі. Я твердо впевнений, що сучасний вуз не може існувати без серйозної наукової бази.

— Але вам удалося створити й чудову матеріально-технічну базу, що стала гордістю Харкова й об'єктом заздорості багатьох.

— Сподіваюся, білої заздорості. Хоча аж ніяк не всі обрали шлях розвитку матеріально-технічної бази з різних причин. Ми з колективом університету свого часу вирішили всі наші можливості інвестувати в розвиток вишу. Це було стратегічно правильне рішення. За роки незалежності наша матеріальна база зросла більш ніж у п'ятеро. Якщо навчальна база становила близько 20 тисяч квадратних метрів, то вже сьогодні — 120 тисяч. Нині загальна матеріальна база вузу перевищує 230 тисяч квадратних метрів. Це й новітні навчальні корпуси, студентські гуртожитки, власна система медичної допомоги. У нас 20 спортивних залів, спортивний комплекс — один із найкращих у місті, басейн, стадіон. Намагаємося створити добрі умови для занять фізкультурою і спортом. І тут нам є чим пишатися: близько 250 медалей вибороли наші вихованці на чемпіонатах України, Європи, світу тільки в 2011–2012 навчальному році, окрім того, маємо 5 олімпійських медалей. Десять наших студентів і аспірантів — міжнародні гросмейстери із шахів. Але головне досягнення полягає в тому, що завдяки заняттям фізкультурою і спортом студенти академії мають можливість не лише досягати високих спортивних результатів, а й берегти та зміцнювати здоров'я. Адже ні для кого не таємниця, що стан здоров'я су-

часної молоді залишає бажати кращого. Ми прагнемо привчити молоде покоління до фізичної культури, навчити дбати про своє здоров'я. І дуже радіємо з того, що за час навчання в нашому вузі стан здоров'я юнаків і дівчат поліпшується.

— Якщо розвиток і підтримка фізичної культури й спорту існує в традиціях багатьох відомих закордонних вищих навчальних закладів, то аж ніяк не кожний з них має у своєму розпорядженні студентський Палац культури.

— Ми впевнені, що сучасний фахівець, який здобув професійні знання, має бути освіченою, духовно розвинутою людиною. Тут, як і в спорті, головний результат не у званнях і регаліях, а в можливості творчого індивідуального розвитку молоді. Хоча нам і в цій сфері є чим, як то кажуть, похвалитися. Три наші аспірантки одержали звання «народний артист», у нас — сім заслужених артистів, є свої композитори, поети. Практично жоден концерт у місті не обходиться без виступу наших учасників. Маємо чудові духовий і симфонічний оркестри, хор. У студентському Палаці культури повноцінна професійна сцена, створено перший і єдиний у світі професійний студентський театр. Та головне те, що основні площі палацу віддано під репетиційні зали. І щодня півтори тисячі наших студентів мають можливість творчо самореалізуватися.

— Виходить, що юридична академія є для Харкова свого роду містоутворювальним підприємством. Унікальний випадок, коли не тільки виробничі, комерційні, а й освітні структури виконують містоутворювальну функцію.

— Сьогодні наш навчальний заклад — це 27-тисячний колектив. Це порівнянно з великим промисловим підприємством. Але ми чітко усвідомлюємо свою відповідальність перед містом, регіоном, країною. Ми перебуваємо в постійному розвитку і це наша принципова позиція.

— Які нові об'єкти у ваших планах?

— Починаємо закладення нового будинку — сучасного десятиповерхового ресурс-центру, що об'єднає бібліотеку, навчальні приміщення, телецентр і багато іншого. На мій погляд, будівництво бібліотеки є ознакою цивілізованості й культури.

— Василю Яковичу, ви — володар багатьох звань і титулів. Яке своє професійне досягнення цінуєте найбільше?

— Важко сказати. Дорожу кожним. Виокремлю, мабуть, створення п'ятитомної праці «Правова система України: історія, стан і перспективи розвитку». З десяти провідних учених, які працювали над п'ятитомником, шестеро — представники нашого університету. Мені випала честь бути відповідальним редактором цієї роботи. Нині її перекладено російською мовою і триває переклад англійською. Авторів видання відзначено Державною премією.

— Вас уже можна поздоровити з присудженням Державної премії?

— Усіх нас можна поздоровити з виходом у світ фундаментальної серйозної праці. Моїх колег можна буде поздоровити і з присудженням цієї високої нагороди. Я вже був лауреатом Державної премії, що присуджується лише раз. Я щиро радий за моїх колег.

— І все-таки 25-річний ювілей якось зобов'язує до підбиття проміжних підсумків.

— Гадаю, що підбивати підсумки ще зарано. Знаєте, я вихований на чудових традиціях нашого навчального закладу. Сильна наукова школа, постійний розвиток, помножений на зважений консерватизм, відповідальність і моральність, наполеглива й напружена праця колективу — ось на чому тримаються успіх, авторитет і визнання нашого вишу.

Підготувала Олена СТРОНОВА.